

ни с богатата информация за българите, за дейността и целите на тайната национална организация.

Известната ни сръбска документация от този вид показва нагледно колко ценни сведения съдържат архивите в Гърция, които отразяват същността, целите и проявите на сродните тайни организации в Гърция, между другото - първи и по време, и по размах и настъпателност по отношение на държавните планове за елинизация и денационализация с перспектива - териториално откъсване и присъединяване към Кралството на български земи. Тези архиви не само не са проучени, но са и недостъпни, поради което за тази страна на крайно агресивната гръцка политика през Възраждането съдим по български извори, по понятни причини с ограничена информация. Повече данни могат да се намерят в печатните гръцки издания, но и те не са системно и обективно изучавани от български и други историци. Гръцката денационализаторска политика спрямо българския народ и завоевателните планове на държавата, разбира се, и в друг по прояви, но идентичен по цели план, и на Цариградската патриаршия, имат и друг аспект на историческото си значение: те стават образец за аналогични планове, организации и действия и на други балкански държави, на първо място - на Сърбия, макар и по-късно - и на Румъния.

Наред с тази тъмна страна в политиката на по-рано освободените балкански държави по отношение на България и българите, исторически факт са и спонтанните и политически осмислените моменти на революционно сътрудничество в освободителните борби на българите и на съседните народи и в концепциите за такова сътрудничество по време на и в продължаващите въстанически движения след сръбското и гръцкото въстание от първите десетилетия на XIX в. Едновременно със засилващите се отрицателни тенденции в гръцката официална политика, се развиват, макар епизодично, разбиране и инициативи за обединяване на силите на борещите се за свобода народи и така - за взаимопомощ срещу общия поробител, обикновено и обяснимо защо - при изостряне на революционните кризи в една или друга или в няколко балкански страни по едно и също време. Фактите показват, въпреки горчивия си опит от църковната борба, активните опити за елинизация на българите и за присвояване на техни територии от Гърция, българските революционери се издигат над огорченията и не изключват възможността от сътрудничество с гръците в общия контекст на балканското, включително до идеята за Балканска федерация, но с изрични изисквания за пълно равноправие на всеки от народите. Носители на идеята и инициативите за революционно сътрудничество в другите страни, като продължителна политическа линия в народните взаимоотношения или като определена акция в благоприятна за тях ситуация произхождат също от демократичните и революционните групировки и особено от средите на политическите емигранти и преселници във от съответните страни. Пряко отношение към опитите за координиране на освободителните усилия на балканците, особено на южните славяни, имат емигрантските организа-